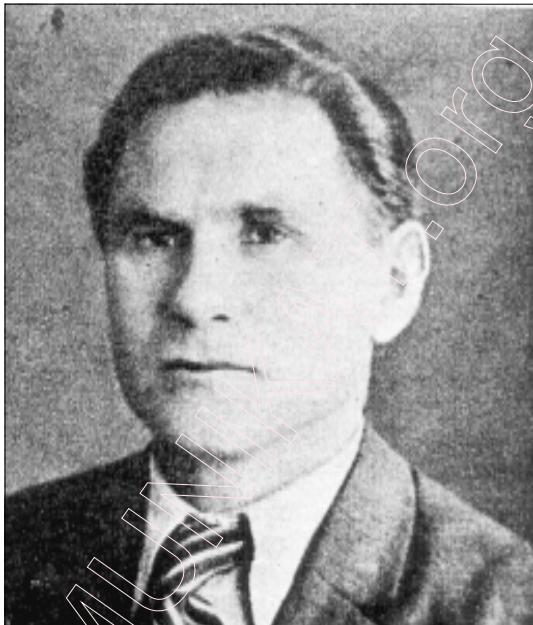

Уладыслау Қазлоўшык

Кліч волі

Да старонкі

Старонка, родная ты маці!
Калі ж ты вырвешся з акоў?
Каб было можна съяткаваці
Радасць і волю тваіх сыноў.
Калі звон Полацкай Сафіі
Загудзіць вольна над Табой
І съяг наш бел-чырвона-белы
Акрые ўсю цябе сабой?
Калі распутае Пагоню
Дух-рыцар слайуны і съяты
Й праскоча віхрам над табою
Й голасна крикнє: ўстаць браты!

Надзея

Як сумна і цяжка часамі на сэрцы,
Ды шчырых пры гэтым няма кумпаноў,
Бо тут не ў сваіх, а ў чужых ў паняверцы
Загнаны я доляй служу у паноў.

Часамі зноў шчыра ў душы засымяюся;
Надзея мая весяліць мне душу,
Што прыйдзе той час – да сваіх я вярнуся
І ў Маткі я Роднай кутка папрашу.

І буду служыць Ёй усею душою,
І буду грудзьмі бараніць ад злыбед,
І буду старацца сваей чарадою,
Каб кожны сусед наш даваў Ёй прывет.

Здаецца

Здаецца б усіх на каленях прасіў,
І годных, й нягодных, і добрых і злыҳ,
Каб толькі Народ наш ярма не насіў,
Каб мог аддыхнуць й не рабіць на чужых.

Здаецца б зварушыў усю я зямлю,
Скалістыя горы разъблў бы у прах,
Каб толькі Народ наш меў волю сказаю
І моцна трymаў у працоўных руках.

Здаецца б ўсіх біў бы, наводзіў бы жах
На здраднікаў Маткі, крыўдзіцеляў ўсіх,
Ніштожыў бы злыдняў і мсьціў бы аж страх
За кryўды і зьдзекі прадзедаў маіх.

Здаецца б паліў я увесь гэты съвет,
Агонь каб съвяціў па ўсіх цёмных кутох,
Мо дзе хто тут праўды знайшоў бы хоць сълед.
Няма! Марнее яна ў ланцугох.

Здаецца б сварыўся я з Богам самым,
Які дапускае на гэтай зямлі,
Што сіла пануе над праўдай ва ўсім.
Калі ж вызваліш Божа, праўду, калі?

Падыміся народ!

На радзімай ральлі шмат ўзышло кукалю,
Горда ўзраслося ўвакол зельле дзікае;
І паганіць яно нашу родну зямлю,
Заглушае добро нам вялікае.

І праз гэта народ наш цярпіць так бяду,
Есьць ня мае чаго, босы, змучаны;
А за то, што ня рве гэта зельле — брыду,
Часам кажуць, што ён глуп, ня вучаны.

Падыміся ж тады, люд крывіцкі, стары,
Бяры вілы, нажы, сярпы з косамі,
Падкруці бадзяней свой ты вус да гары
І касі, ты пракос за пракосамі.

Ачышчай ты ральлю ад куколю-съмяцьця,
Грамадой запей песні жнейныя,
Каб ад песніяў такіх Край наш ўстаў з нябыцьця,
Каб пачуў увесь съвет, што мы дзейныя!...

Узъляці ты, сіла маладая!

Узъляці ты, сіла маладая,
Даволі ўжо табе ляжаць.
Гуртуйся, моладзь удалая,
І аб сабе давай ты знаць.

Збрай усіх, каму край мілы
І дружны, шпарка шчасьце куй;
Свае фізычныя ты сілы
Гартуй, змацній, гімнастыкуй.

Бо кволы, мляўкі, недарэчны,
Сказаўшы праста — цяляпей —
У жыцьці ня будзе ён карысны,
На печы хай сядзіць ляпей.

Бо толькі сіла ў нашых часах
Павагу мае і паслух,

А кволым кожны па абцасах
Натопча — зъдзымухне, як той пух.

Дык моладзь, ёмкая, гаротна,
Зъбірайся ты ў свае гурткі,
Тады ня будуць так маркотна
Глядзець вясковыя куткі.

У гурткох супольна і ахвотна
Сваю ты ёмкасць практыкай,
Ня будзь ніколі ты маркотна,
А дружна з песнай шчасьце куй.

Пустая хатка

Каля выгану, за вёскай
Стайць хатачка крывен'ка;
Вокны ў ёй — забіты дошкай,
Спарамхела сама ўсенька.
Пры ёй — дрэўца, кусьцік рожы,
Паламаны ёсьць платочак —
Быў калісь, відаць, прыгожы
І прытульны тут садочак.
Каля зрубу тэй хацінкі
Зельле дзікае ўзраслося;
Ня чуваць пры ёй жывінкі,
Толькі ластаўкам удалося
Гнёзды тут сабе зрабіці,
Пуста так стайць тут хатка
І няма каму ў ёй жыці,
Бо... паслухай, мой ты братка:
Тут калісь жыла бабуля
Так як хатка ўжо старэн'ка,
І дачка яе Настуля,
Шмат прыгожа, маладзенька.
Яна, дзеўча як маліна,
Прыбрала гэту хатку,

Працавала, як пчалінка
І любіла вельмі матку.
І жыла бабулька сіва
Пры харошай той Настульцы
І яна была шчасліва
І хапала есьць бабульцы.
Але трэба было долі
Гэткай горкай і няшчаснай,
Што ня стала ўжо болей
Той Настулькі — зоркі яснай.

2.

У вёсцы жыў дзяцюк прыгожы,
Молад, дужы і разумны;
Называўся ён Амброжы,
А меў выгляд трошкі сумны.
Шчыры, добры, супакойны,
Ён ня лез другім ў дарогу,
Меў харектар ня прыгонны;
Не стаўляў нікому ногу.
Хто, аднак, яго зачэпіць,
Хто яму ня йдзе з дарогі,
Ён гузоў таму налепіць,
Той сабе зламае ногі.
З „мужыкоў” быў наш Амброжы,
Ня стыдаўся свайго стану.
Горда ён глядзеў на людзі,
Не кланяўся нізка пану.
Ён тутэйшым ўжо ня зваўся,
А быў шчырым беларусам
І праз гэта спатыкаўся
І з начальствам, і з прымусам.
І хацеў хлапец зрабіці
Для народу лепшу долю,
Каб яму было як жыці,
Ды каб меў зямлю і волю.
Беларусам ў нас на вёсцы

Хто адважна прызнаеца,
Будзе шмат ў каго ня ў ласцы,
Бунтаром нат назавеца.
Дык і наш дзяцюк Амброжы
Усім паном быў сольлю ў воку
І амаль увесь дзень Божы
Пільнаваўся з усіх бокай.
Ён Настулячку-маліну
Пакахаў усёй душою,
Не адну яны хвіліну
Гаманілі між сабою
Аб старонцы, аб нядолі,
Аб народзе так няшчасным,
Аб яго духовай болі,
Што цярпіць у краю ўласным.
А Настулька яго словы
Усе да сэрца сабе брала
І ў души ўжо нат аковы
Свайго Краю яна рвала.
І што вечар спатыкалісь,
І сядзелі тут на прызыбе,
Пешчатліва прытулялісь,
Прыракалі жыць у дружбе.

3.

Цёплы дзень вясны прыгожай
Скончыў працу ўжо съятую
І пашоў ён з моцы Божай
У старонку дзесь другую.
Сонца села за гародам.
Дзесьці там ўжо заначуе;
На дабранач прад заходам
Небасхіл яно цалуе.
Завялі свой говар жабы
І дзяргач ім дзесь ўтаруе.
Ужо вячэру вараць бабы,
А ня сьпіць зязюлька, куе.

Вечар. Спаць пашлі старыя,
Каб назаўтра борзда ўстаці;
Толькі хлопцы маладыя
І дзяўчата ня йдуць спаці,
А сядзяць сабе на прызыбе
І жартуюць, і съмлюцца,
А іх съмехі ў ночнай цішбе
Аж за вёску дзесь нясутьца.
А Амброджы – галубочак
Да Настулькі чэша съпешна...
І за хату у садочак
Разам з ёю сеў усьцешна.
Было ціха у садочку;
Зоркі ясныя съвяцілі;
У зацішным там куточку
Так абое лятуцелі:
Прыдзе час, калі мы пойдзем
З вёскі ў вёску, з хаты ў хату
І будзіць народ мы будзем
І – нясыці пацеху брату.
Збудзім мы народ пакутны,
Каб устаў ён -- зварухнуўся
І каб выдаў кліч магутны,
Каб аж съвет ускалыхнуўся.
Каб распутаў ён пагоню,
Каб сваіх бацькоў быў годны,
Каб узяў свой лёс ў далоню
І падняў свой съцяг народны...
І калі яны сядзелі,
Быццам тыя галубочки,
Тут ня стуль ня зсюль ўляцелі
Добра знаныя паночки.
Наш Амброджы дагадаўся,
Што за справа іх прыводзіць:
Часта з імі спатыкаўся –
Урэшце, хто з нас ім дагодзіць...
І зрабілі вобыск ў хаце,
Як у злодзея якога

І ужо нат арыштаваці
Захацелі, быццам злога.
Але з ім ня лёгка справа:
Калі стаў у небясьпецы,
Дык забыўся ён, што права
Дзесь існуе тут на съвеце:
І калі адзін з паночкай
Палажыў на плечы руку,
Наш Амброжы, быццам дошкай
Даў яму так аплявуху.
І Амброжы — бойкі волат
Частаваць хацеў другога,
Але чуў Настулькі голас:
— Супакойся, бойся-ж Бога:
Ты ж ня злыдзень, знаюць людзі,
Ня крыйдзіцель нейкі дрэнны;
Тут памылка мусіць будзе:
Ты-ж ёсьць добры і сумленны.
І хлапец апамятаўся,
Як пачуў Настулькі гукі
І ўжо нат не спраціўляўся
Ланцугі ўлажыць на рукі...
Павязылі яго паночки.
Сакала злавілі ў клетку.
На дарогу Наста трошкі
Яму дала хлеба й цветку.

4.

За сталом сядзяць паважна
І судзьдзі і пракуратар;
У папер глядзяць уважна —
Тут і съведка правакатар...
Пачалі чытаці многа,
Што Амброжаму ўпісалі.
Столькі ў думцы ня меў злога,
Сколькі тут яму чыталі...
У канцы, дазвол дастайшы

У абарону прамаўляці,
Наш Амброжы, з лаўкі ўстаўши,
Так пачаў судзьдём казаці:
Не рабіў людзём я злога,
І ня лез ім у дарогу.
Ні казаў ліхога слова.
Не хацеў быць дрэнным Богу.
Толькі я хацеў зрабіці
Для народу лепшу долю,
Каб яму было як жыці,
Ды каб меў зямлю і волю.
Каб ня быў галодны босы,
Каб ён хлеб еў не мякіну;
Каб каҳаў свае палосы,
Каб ў хляве ён меў жывіну.
Выгнаць вон душу прыгонну,
Каб прад кожным не кланяўся,
Каб быў горды, не паклонны,
Каб благоцыца не баўся.
Каб каҳаў ён край свой родны,
Мовы роднай не чураўся
Каб бацькоў сваіх быў годны,
Каб сярмягі ня стыдаўся.
Абудзіць душу загнану,
Каб ўжо ведаў хто ён гэткі,
Каб ня быў служакай пану,
Каб гараў свае палеткі.
Каб ня быў ён бедны, голы
Не цягнуць з яго астаткі,
Бо і так галодны, кволы,
Аддае шмат на падаткі.
Каб у нас у домах Божых
Ня вучылі адракацца
Родных звычаяў прыгожых.
Беларускасці чурацца.
Дык, судзьдзі, мае паночки,
Дзе-ж праступак, дзе-ж тут бунты?
Я-ж чужой ня ўзяў сарочки,

Ані хлеба нават фунта...
А судзьдзі паперы ўзяўшы
На параду йшлі паважна,
А пасъля назад прыйшоўшы
Пачалі чытаць уважна.
У канцы... паслушай дружа:
Усім прысуд апавясьцілі,
Што яго на летак дужа
У вязніцу засудзілі...
Дык Настулька асталася
Сама, бедна, як калочак
І да дзеяньня ўзялася,
Як вучыў яе дружочак.
Але думаеш, мой браце,
Было суджана Настульцы
Жыць шчаслыва ў сваёй хаце,
Памагаць сваёй матульцы?
Не. За тое, што хацела,
Каб народ пабачыў волю
І Настулька наша мела
Свайго міленькага долю.

5.

А цяпер, чытач цярплівы,
Хочаш ведаць аб бабульцы,
Аб старэнькай і руплівай
Тэй Настулінай матульцы?
Нейкі час яшчэ тут была,
Прабавала з працы жыці,
Потым з торбачкай хадзіла
На жыцьцё ў другіх прасіці.
Ад тугі ад цяжай працы,
Ад няшчасыця таго злога
У нябесныя палацы
Была ўзятая да Бога.
А вясковыя асілкі,
Знаўшы долю яе горку,

Заняслі аж на магілкі,
Пахавалі на прыгорку.
І пакінула гаротна
Сваю хатачку крывенъку
І Настульку у вязынцы —
Яе дочку маладзеньку.
А цяпер у тэй хаціне
Ня чуваць жывога духа,
У куце на павуцінне,
Ня дундзіць там нават муха.
Часам толькі верабейка
Шчабягліва тут заўецца,
Або сумная жалейка
З вёскі рэхам адабьецца.
Або ластаўкі рупліва
Робяць гнёзды і лятаюць,
І галосяць шчабягліва —
Гэтую хатку ажыўляюць.
А у ночы, хто праходзіць,
Гэтую хатку амінае,
Бо штось жудасьць тут наводзіць,
Кожны страх чагосыці мае.
А страшко суседу, свацьці
І ўсёй вёсцы ўжо расносіць,
Што ня раз ён чуў, як ў хаце
А паўночы хтось галосіць.
А хто мае страха вочы —
Зараз кажа: гэта знача,
Дух бабулькі а паўночы
Над Настулькі доляй плача...
Ой ты, хатачка крывенъка,
Ці дажджэсься гаспадыні?
Яна квала, маладзенька
У вязынцы можа зыгнє!?

А мо дасць Бог лепшу долю,
Што Амброджы і Настуля
Будуць мець свабоду, волю,
Закуе ім шлюб зязюля...

Гэтак часта, мой ты братка,
Наша моладзь так марнене;
Не адна у нас так хатка
Стайць пуста й парахнене.
Але ведай, мой ты дружка,
Што старонка наша мае
Сілы моцы, вельмі дужа;
Змагароў нам прыбывае.
І хаця што-раз то болей
Аддаюць яны галоўкі
За правы свае, за волю
Бяз пары йдуць ў дамоўкі,
Але іх душа — ідэя
З намі верна ўсюды ходзіць
І мільёны за сабою
Змагароў яна прыводзіць.

Жыцьцёвы шлях

Мятусяцца думкі ў краіне пражыцьцяў,
У вачох стайць мною прабыты ўжо шлях.
Сілюся ўгадаць я шлях новых прабыцьцяў,
Жыцьцёвае съцежкі далейшы працяг.

Хачу разгадаць я, якія дарожкі
Прыдзецца ў далейшым жыцьці мне прайсьці?
Ці будуць мо ліцца па іх мае сълёзкі,
Ці будуць мо краскі на іх мне цвісці.

Ці хопіць мне сілы змагацца з віхурай,
Ламаць будаваны праз злыдняў мне плот?
Ці мо не змагу я там цемры панурай,
Жыцьця майго съцежкі прагрэвца мо кнот?...

Якая б ня стала ў жыцьці мне дарога
І колькі бравоў не капала судзьба —

Я знаю, што прыйдзе тады мне падмога,
Як будзе вясьціся мая барацьба.

Устань, рыцар слаўны

Распутай Пагоню,
Устань, рыцар слаўны!
Вазьмі у далоню
Наш гэрб, съцяг дзяржаўны.

Акрый гэтым съцягам
Пакутну старонку,
Ляці роўным шляхам
За воляй ў дагонку.

Ляці, ня спыніся,
Стайляй ўсіх на ногі,
Каб зараз ўзяліся
Наладзіць народі.

Наладзіць народі
І ехаць у поле,
Араць ўсе адлогі
І чысьціць з куколя;

І сеяць на плоднай
Зямельцы зярняты,
Каб быў кожны ў роднай
Старонцы багаты.

Варушыся, моладэў!

Варушыся, моладзь міла,
Моладзь — будучыні сіла.
Усе на плошчу сабірацца
Розным спартам аддавацца!

Варушыцца ахвотна,
Каб ня было вам маркотна,
Каб ніхто не ленаваўся,
Руху, працы ня чураўся.
Хто муштруе ногі, руکі,
Той ня ведае прынукі.
Да ўсяго ён ёсьць ахвочы,
Відзяць ўсе ягоны вочы.
Хто гартуе дух і цела,
У вагонь той пойдзе съмела,
Не прад чым ня мае страху --
Асіліць усё з размаху;
Не зъбянтэжыць яго сіла,
Ані кат, ані магіла.
Будзе ён усім карысны,
І прыемны, і памысны;
Усе такога ў нас палюбяць,
Нат дзяўчаткі прыгалубяць,
Будзе ён пад роднай стрэхай
І бацькам сваім пацехай.
А старонка наша Родна
Прывітае яго годна
І усьцешыцца сардэчна --
Яна -- сумная адвечна.
Бо надзею мець мо ў сэрцы,
Што ня будзе ў паняверцы:
Бо як кожны будзе бойкі,
Так адважны і так стойкі,
Дык яе -- Старонкі мілай --
Ня скве ніхто ўжо сілай.

Барацьба

Я ня буду пець аб тошнай,
Аб няшчаснай, злой судзьбе;
Заплю аб дружнай моцнай,
Аб зяўзятай барацьбе.

Бо ці нам дадуць што сълёзы,
Нараканыні на бяду,
Слаць ляпей будзе пагрозы,
Біць, ніштожыць ту брыду.

Нашы продкі наракалі,
Вылівалі мора сълёз —
Ці пацеху атрымалі?
Кожны з іх ў няволі рос.

І не дзіва: толькі сіла
Панаванье мая ў нас.
Справядлівасць дык магіла
Дзесь забрала на папас.

Бог ўжо так стварыў прыроду,
Яна права нам дала:
Каб жывінка ад уроду
У барацьбе ўсьцяж жыла.

Галаву даць за свабоду,
Злыдняў з сотню палажыць —
Зробіш больш добра народу,
Чымся вечна з плачам жыць.

Дык гартуй ты, дружка, сілу
Борзда дзеяй, бійся ўсьцяж,
А як трэба, дык у магілу
За свабоду съмела ляж.

А з тваей жыцьця ахвяры
Уваскрэсьне помсты дух;
Збурыць ён маны аўтары,
Змусіць праўдзе даць паслух.

* * *

Прайшоўши праз мора жыцьцёвых сапсуцьцяў,
Хацеў згрунтаваць я, дзе пекла ёсьць спод.
Шукаў для сябе я ўсё новых пакусаў,
З Бахусам й Вэнэрай я вёў карагод.

Яшчэ ня зыйшоў я ў бяздоныне ўсіх змыслаў,
Каб там любавацца цярпеньнем граха:
Устрымала мяне ўжо любоўю прачыстай
Дзяячай душы ядвабіста рука.

Яна абудзіла зярнятка каханья,
Святога каханья нявіннай душы,
Што дзесяці дагэтуль было без пазнанья
У маёй ўжо прайшоўшай жыцьцёвой глушки...

Мо гэта зярнятка яшчэ закрасуе,
Прыгожаю кветкай ва сне зацьвіце,
А можа зярнятка чарвяк злы папсue
Й на дрэва няшчасцьця яно ўзрасце.

Дай мне руку, каханая дзяўчына...

Дай мне руку, каханая дзяўчына,
Пойдзем разам мы шляхам жыцьця;
Нас ня зломіць ліхая часіна,
Кранем шчасце з яго нябыцьця.

Пойдзем цвёрдай, жыцьцёвой мы съцежкай
І ня будзем баяцца злых бед;
Не зас্মецім шляху свайго спрэчкай,
Злое сваркі загіне нат сълед.

Цемру ночы асьвеціш ты зрокам
Сваіх шэрых мілосных вачэй
І ня спудзімся чорных мы духаў,
Ці іх цёмных, віхурных начэй.

Усе платы, што нам будуць стаўляці
Паламае супольна любоў,
Нас ня змогуць яны затрымаці,
Як тых шэртанькіх двух галубоў.

А як роў мы спаткаем глыбокі
На жыцьцёвым тым нашым шляху –
Пераскочым, хоць будзе шырокі,
Дзяржучыся рука за руку.

А як скажа Тварэц нам галосна,
Што даволі ўжо так мы ідзём,
Мы абнімемся моцна, мілосна
І ў абняцы ўсёкі заснём.

Ці я цябе люблю...

Ці я цябе люблю, пытай тых начак цёмных,
Што ў мроях аб Табе да сну мяне кладуць,
Кальшшуць так мяне, нясуць у край таёмы,
Пасъля мне пра Цябе ўсе сны мае снуоць.

Ці я цябе люблю, хай скажуць зоркі ў небе,
Што вечарам съпяшаць прыгожа нам ірдзець
І бачаць, як няраз ў душы маёй патрэбе
Иду я, каб здалёк ў вакно Тваё глядзець.

Ці я цябе люблю, хай скажуць мае вочы,
Што съвецяцца агнём, як бачаць дзе Цябе,
І доўга йшчэ пасъля той вобраз Твой дзявочы
Трымаюць мне яны ў лятунках аб Табе.

Ці я цябе люблю, хай скажа маё сэрца,
Што б'еца весялей на думку аб Табе.
І з думкай так маей к Табе яно ўсьцяж рвеца
Й знаходзіць шчасьце там тады яно сабе...

О, так! люблю Цябе я, моцна закаханы;
За што, дык нават я сказаць ня мог бы сам.
Адно цвярджу, што я Табой ачараваны
Й ніколі я Цябе нікому не адам.

І толькі сам Тварэц забраць Цябе мне зможа.
Калі пакліча мо ў сваіх анёлаў лік,
Тады скажу Яму: й мяне бяры о, Божа!
Бо мне ўжо на зямлі праменьчык шчасьця зынік.

Новы шлях

З духовай кволасьці, з вяковае няволі,
З прыгону цяжкага і з мляўкага быцьця –
Устане ўсёткі нам дух моцнай нашай волі,
Каб захапіць, вясъці да дзейнага жыцьця.

Адзене ў вонратку бадзёрасьці вясёлай,
Улье амбіцыю у мляўкі ціхі дух;
Пакору вырве нам – азнаку волі кволай
І уступлівасьці разгоніць ўвесь задух.

І зварухнёмся мы, паднімемся на ногі,
І пойдзем волатам да дзейнага жыцьця;
І працярэбім ўсе паросшыя дарогі;
Ачысьцім съцежкі ўсе ад бруду і съмяцця.

І з песьняй вольнаю, і з воляю няўхільнай
На новы ўзыдзэм мы прачышчаны свой шлях.
Змаганьнем, працаю, бадзёрым духам сільным
Мы незалежнасьці паднімем горда съцяг.

Кліч волі

Хай волі гром грыміць і будзіць тых, што дрэмлюць,
Што дзені і нач ляжыць у мляўкасці пуху;
Пра дабрабыт сабе пакорна злыдняў съкемлюць,
Выцягваюць сваю расьпешчану руку.

Магутнай волі кліч хай Край увесь абудзіць;
Ягону мляўкасць хай зварушыць, скальхне;
Хай злыдняў, ворагаў сваіх належна судзіць;
Да творчай дзейнасці народ увесь папхне.

Улье у сэрцы нам амбіцыю і гордасць.
Прагоніць нам з души наш мляўкі пацыфізм,
Што векі цэлія няволіў нам бядзёрасць,
Паганіў кволасцю народны арганізм.

Хай воля праз наш Край маланкай пранясецца,
Бадзёрасці агнём асьвеціць наш народ.
У змаганнія моры ён як хваля скальхненца
І пойдзе як віхор за волій упярод.

Хай наша воля так з імпэтам пранясецца,
Каб скорчылася уся, дзе толькі ёсьць мана,
Аж пекла ўсё да дна ад гневу затрасецца
І перапудзіцца галоўны сатана...

Але ня збудзіць вас, вы мляўкія натуры,
Пацыфістычныя і кволія трусы:
Змаганьне, бой і съмерць — вам вобраз за пануры.
На печы ў кажуху — там вашы галасы.

Аб незалежнасці, аб долі і свабодзе
Адтуль патрапіце гаворку вы пачаць.
Як здарыцца калі сядзець вам на парозе —
Вы тонам еўнуха пачнече нат крычаць.

Але выконываць загады сільнай волі;
Змаганьне, дзеяньне, драпежнасьць паказаць —
О, гэтага дык вы ня зробіце ніколі
Пра мляўкі супакой пачнече нам казаць.

Дык будзе ўсё бяз вас, вы мляўкія натуры,
Пацыфістичныя і кволыя трусы!
Змаганьне, бой і съмерць — вам вобраз за пануры.
На печы ў кажуху — там вашы галасы.

25.III.1918 — 25.III.1932

Ад громаў гарматніх зямля ўся стагнала,
Крыві чалавечай прыматаць не ўсьпявала.
Нявіннага люду ў прымусе мільёны
За справу тыранаў ішлі ў бой шалёны.

.....
Уставай! Уставай, хто съпіць у няволі!
За злыдняў справу ўжо даволі
Бязмэтна йсьці на зыніштажэнне:
Свайго нам трэба вызваленяня!
Далоў цароў, далоў іх путы!
Зьбірайцесь ўсе, хто ёсьць закуты
У ланцуг няволі той ганебны.
Далоў! Цары нам не патрэбны!
Пара змагацца за свабоду! —
Падняўся кліч усіх народаў...

.....
Крывіцкі народзе!
Кажы аб свабодзе.
Цябе воля кліча.
Зьбірайся на веча!...
На вялікі сход
Ішоў народ...
Ішлі бяз прынукі.

У мазолях рукі.
У лапцях абуты.
Ішлі скінуць путы;
Сказаць ішлі съвету,
Каб праўду знаю гэту,
Што так як з прадвеку
Ня съцерпяць ўжо зъдзеку;
Зыніштожаць прымусы.
Яны — Беларусы!
Іх воля бязъмежна.
Іх кліч — Незалежнасьць!

.....

Ад гэтай усыщешнай і памятнай весткі
У лясох беларускіх съмяялісь пралескі;
Шумелі радосна крывіцкія пушчы
І ціўкалі птушкі ў няпрайдзенай гушчы.
Рунелі вясёла істужкі-палеткі;
Прыывет слалі сонцу прыгожыя кветкі;
Старонка уся весялілася бязъмежна:
 Беларусь — Незалежна!
 Сказала так веча...
 Ці чуў, чалавеча!?

.....

Па крывавай усей завярусе
Шчаслівейшыя вольныя былі,
Паддаліся той самай пакусе,
Чым тыраны-цары праслылі:
 Не давалі свабоды слабейшым,
 Не хацелі іх кліч шанаваць,
 Царскім звычаем найганябнейшым
 Пачалі ў ланцугі іх каваць...
З прагавітасцяй страшнай, вялікай,
З ненавісцяй заўзятай і дзікай
Карагод нат крывавы вадзілі,
Як Ёй цела на часткі дзялілі.

.....

Чатырнаццаць год ўжо прайшло з таго часу.
Як стогне Старонка бяз енку-галасу.

Як цяжка гаруе, цярпіць у прымусе.
Ці чуеш стагнаўшы ў бядзе,
Беларусе!?
Ня съпі!
Зважай!
Няўпынна дзейай!
Змагайся з поўнаю надзеяй
За кліч Крывіцкага Народу:
За незалежнасць!
За Свабоду!

Беларусь

Хто сяньня бяз волі Цябе спамінае,
У сяньняшня, любіць Тваё палажэнне —
Хай ласкі ніколі Тваёй не зазнае,
Хаця бы прасіў ён калі прабачэння.

Бо гэткі аб заўтра ніколі не дбае,
І сяньня, нат здраду Табе мо гатуе.
Ён жаласці ў сэрцы ніякай ня мае.
Ня чуе як злыдзень Цябе ўсьцяж катуе.

Вясна

Столькі дрэваў і кветак расьцвіўшых,
Столькі сонца праменіняў радосных;
А навокал шмат сэрцаў самлеўшых,
Шмат няволі і зъдзекаў нязносных.

Гэй, вясна! Ты стрымай свае кветкі —
Не давай ім цвісьці, красавацца —
Калі нашы ў няволі палеткі,
Калі змушаны гірсе паддацца.

Зрок у будучыню

Калі зрок скірую ў дарогу стагодзьдзяй
І дзеяў вяковых адкрыюцца далі —
У часу залівах я бачу разводзьдзе
І чую стагодзьдзяй таёмныя хвалі,
Што шумамі пены нясуць ўсьцяж навіны
Для нашай Краіны.

І бачу тады, як наш Край весялішца,
Як кветкамі волі красуюць палеткі,
Як ў попелі зьдзекаў няволі крыж тліща,
На могілках гнёту съпяваюць як дзеткі.
Душой адчуваю я гэныя песьні
На волі прадвесні.

Дух волі

З курганаў вяковых, са стогну стагодзьдзяй
Ускрэсьне дух волі — з трывумфам паўстане,
І ўсенькія енкі, што чутны ў народзе,
Заменіць ў змаганыне.

Пабудзіць да чыну, дасьць кліч ўсемагутны,
Завесіць працоўны наш съцяг над Краінай
І дзейнай народ наш сярмяжны, пакутны
Папхне каляінай.

І пульсам магутным забьеца ў народзе,
Ахопіць змаганынем і душы, і сэрцы,
Аж покуль ня пройдзе пашана свабодзе,
А съмерць паняверцы.

Пратэст

Супраць няволі, зъдзеку, аблуды,
Стогну пры сыценках-стральніцах;
Супраць бяспраўя, што гне усюды,
Енку у лохах-вязыніцах;
Супраць тых залпаў, што ў вёсках чую —
Я пратэстую!

Хай крык збалелы, што з сэрца рвеца
Хмарамі неба закрье;
Хай злыдням громам у сумленыні б’еца,
Віхрамі, бура завые;
Хай ў душах люцкіх бунтам бушуе.
Хай пратэстую!

Пратэст кідаю з души збалелай
Проста тым злыдням у вочы,
Што ў прагавітасьці ашалелай
Знішчыць нас вельмі ахвочы;
Што абсьмываюць справу сьвятую —
Я пратэстую!

Калі памру, дык мой дух паўстане,
Зямлі пратэстам у вочы гляне,
Громам усіх іх паваліць
Па-над Краінай будзе лятаці —
Пратэставаці.

У цёмных лохах, пры шыбеніцах
Марай у вочы ён стане
І з дзікай бурай, і ў навальніцах
Злыднем у вочы загляне,
Іхня сумленыня каб катаваці —
Пратэставаці.

Пратэст кідаю з мільёнаў сэрцаў,
Вечна што церпіць нягody,
І з тых мільёнаў, што ў паняверцы,
З роспачы, енку народы,
Якога муکі я ў сэрцы чую,
Дык пратэстую!

Будзеш незалежнай

Няшчасныя дзеі Цябе гартавалі
І сілу давалі ў нядолі бязъмежнай —
Ты мусіш паўстаці мацнейшай ад сталі
І быць незалежнай.

Хаця б Цябе пекла ўсе сілы тапталі,
Трымалі ў няволі рукою жалезнай —
Ты мусіш паўстаці мацнейшай ад сталі
І быць незалежнай.

Раней ці пазней Ты зьбярэш свае роты
І пойдзеш у бой аканчальны, вызвольны.
Тады съвет пачуе маланкі-грымоты
З пярунаў, што пусціць народ падняволъны;
І злыдняўску страшну пачуе съвет зъвягу,
І зъдзіўлена ўбачыць працоўных адлагу,
Што съцяг свой крыавы адважна паднялі
І пліту нядолі звалілі жалезну.
Тады Ты паўстанеш мацнейшай ад сталі,
Каб быць незалежнай.

Трымаўся горда

Як сіла варожа
На нас пачне зъвягу
І путы наложа

На нашу адвагу,
І съцісьне нас крыўдай
Балюча і цьвёрда –
Трымайся горда.

Калі вораг рукі
Нам съцісьне ў кайданы
І кату на муки
Мы будзем адданы;
Захоча зламаць нас
Усіх злыдняў орда –
Трымайся горда.

Калі съмерць загляне
Нам страхам у очы
І клікаць нас стане
Да вечнае ночы;
Калі капцюрамі
Усьцісьне нас цьвёрда –
Трымайся горда.

У здым волі

Калі ўсё ломіцца ўнутры,
Моўкне пабеда веры –
Надзейя мляўкасьць ты сатры
І я шукай больш меры.

У рассудку зломленым твайм
На чыны ўздыму волі.
Змаганьня ў імпакце свайм
Ня мерай ты ніколі.

Сумлівы, трэзвасць... а нашто?
Каб больш нас брала роспач?!

Хоць чын наш быў бы нінашто –
У барацьбе ёсьць роскаш.

Маўчыць ці бье ў душы журба –
Нам цемру трэба съкінуць.
Ляпей съмяротна барацьба,
Чымся ляжачым зыгінуць.

Дык хай ляціць бадзёры ўздым,
Над краем громам крыкне,
Разьве ўвесь манлівы дым,
Хай вораг ўжо прывыкне.

Нас бачыць стойкіх ў барацьбе;
Ня знаўшых болі, страху;
Чужых той жаласнай мальбе
І мляўкасці, і жаху.

Наш шлях — змаганьне

Наш шлях — змаганьне,
Чын бяз хістаньня,
Бадзёрасцьць з працай і барацьбой.
З душою гордай
І з воляй цвёрдай
Па ім ідзём мы ў вызвольны бой.

Чужынцаў хмары,
„Сваіх” удары
Наш шлях барозьняць із года ў год,
Маною вечнай
І недарэчнай
Стаяўляюць многа нам перашкод.

Той шлях за намі,
Што йшлі гадамі,
Абліты потам, крывёй, слязьмі.
А нараканьні

І плач, стагнаньні,
Журба і мляўкасыць ішлі з людзьмі.

З тae прычыны
Прадзедаў чыны
Праз плач і ёнкі губілі моц.
І стогні стагодзьдзяй
І сылёз разводзьдзе
Не асьвяцілі няволі нач.

Ёсьць так з прадвеку,
Што чалавеку
Съяза ня можа карыснай быць:
Хаця бы з гора
Наплакаў мора —
Ня зможа волі сабе здабыць:

Бо гарп змаганьня,
Чын бяз хістаньня,
Бадзёрасыць з працай і барацьбой;
І духа гордасыць,
І волі цывёрдасыць
Вядуць няўхильна ў вызвольны бой.

Дык шляхам гэтым
Пайдзём да мэты:
Да вызваленяня праз волі гарп.
А на пагрозы...
Ня капнуць сылёзы —
Дастане кожны, хто сколькі варт.

Не паддавацца

Калі віхор пачне бандыцкія напевы,
І вые з посьвістам з пад плотаў і вуглоў,
І злосна ўзынімецца, каб гнуць галіны, дрэвы,
Ламаць і штурхацца, ляцець на стрымгалоў —

Трасыцінка кволая прад сілаю сагнеца,
Але ня дасыць, аднак, сябе пераламаць.
Калі пасыля віхор загіне, пранясеца –
Бадзёра голаву ізноў пачне трymаць.

Так трэба й нам браты, віхром не паддаваца
І не пазволіць ім сябе пераламаць:
Пры добрых поглядах зайсёды аставаца,
Бадзёра голаву прад ворагам трymаць.

Бывае, што рака узбурыцца вясною,
Зімовы бруд з палёў увесь сабе усьце
І плюненай і мутнаю сълюною
На твар абхопленай прырэчнай паласе;

Магутным гоманам гудзіць, або рагоча
І дзікім голасам захопніцкім раве,
Разводзьдзем – потапам усё заліці хоча –
Здавалася б ніхто прад ею ня ўжыве.

А траўка кволая, маленькая такая,
Патрапіць коранем ў сырой зямлі сядзець,
Захопніцкі імпэт разводзьдзя прачакае,
Пасыля каб зноў устаць, прыгожа зарунець.

Хаця здараецца захопніцка навала
Яе маленькую пяском ўсю занясе –
Яна усётакі, хоць трудзіцца ня мала,
З пад ілу вырвеца, галоўку паднясе.

Так трэба й нам, браты, бадзёра ўсім трymацца,
Імпэт захопніцкі каб нас ня перамог.
А будуць нас душыць – ня трэба паддаваца,
Хаця б сам сатана гнясьці нас ім памог.

Няраз бывае так, што летняю парою
Усе хмары цёмныя зьбіраюцца зусоль;

Наперад пруцца ўсе вялізнаю гарою,
Захопніцка плывуць няведама і скуль;

На цёмным дыване маланкаю зазяюць,
Галосяць громамі і бураю задзымуць,
Далоняй чорнаю палеткі ахапляюць,
Каб ліўнем-потакам згары на іх хлюснучь.

Але ўесь іх імпэт ня страшны ёсьць палеткам:
Маланка, лівень, гром ня шкодзяць ім зусім,
Ды гэта нат яшчэ прыносіць съвежасць кветкам
І чысьціць лепясткі ад пылу краскам ўсім.

Так сама й нам, браты, ня страшныя ёсьць хмары
Чужынцаў ворагаў, што к нам зусоль плывуць;
Ня страшныя ёсьць нам пярунаў іх удары,
Што хітрай подласцяці душу народну бываць.

А іхні лівень нат нам змые рэнэгатаў,
Ачысьціць наш народ ад рознае брыды.
Але ня чэпіць нам радзімых наших хатаў,
Што прастаялі ўжо бязылікі гады.

А прыйдзе вось зіма: дае свае загады,
Грызе марозамі, мяцеліцай плюе.
Здавалася б ужо няма ніякай рады –
Надоўга ўсіх яна ў аковы закуе.

А бачыш сонейка вясьнянае прыгрэе,
Загляне соладка зіме у злосны твар.
Зіма як не злое, як з ветрам ня дурэе,
А ўсёткі пойдзе проч – вясна ўжо гаспадар.

І нас замаразіць зіма ужо ня зможа,
Ня будзе ўсьцяж яна віхуры паднімаць.
Загляне сонца нам і праўда пераможа,
І будзем вольна мы Крывіцкі сцяг тримаць.

Шляхам змаганьня

Пратром свае вочы, працоўны народзе!
Век ночы праходзіць. Ужо — разывіднанье.
Ідзём мы магутна, ўсе дружна, у згодзе
Шляхам змаганьня.

Бяз скаргаў, пакоры, а думна і горда
Імкнёмы да волі бяз ценю хістаньня;
Наперад ідзём мы няўхільна і цвёрда
Шляхам змаганьня.

Мы ўжо не заплачам. Ні ў болі, ні ў страху
Ніхто не пачуе у нас нараканьня.
Бадзёра і горда пайдзём мы бяз жаху
Шляхам змаганьня.

Страсём сваю мляўкасцьць. Пайдзём няўступліва.
Пакоры ужо ў нас ня будзе ні званьня.
Пайдзём мы ўсе горда, але справядліва
Шляхам змаганьня.

Наперад і разам, працоўны народзе!
Трымаймася дружна ў вянку абъяднаньня.
Наперад! Супольна. У ладзе і згодзе
Шляхам змаганьня!

Хай нам жыве...

Хай нам жыве Беларусь дарагая
Съмела да волі ідзе.
Мэты сваей хай хутчэй дасягае,
Люд свой да шчасця вядзе.

Мы за Цябе, наша родна Краіна,
Сэрцам, душой стаймо,
А як надойдзе патрэбна хвіліна —
Съмела жыцьцё аддамо.

Мы — дзеці працы. Ня страшны нам хмары.
Усім мы дамо, хто што варт.
Жыцьцё патрапім злажыць на аўтары,
Бо ў сэрцы ў нас — волі гарта.

Дык, брацьца, ідзём мы наперад,
Куйма адважна свой лёс!
Доўгай нядолі парвём стары нерат,
Што мохам крыўды парос.

Буры стагодзьдзяў нас загартавалі.
Беды для нас моц далі.
Нас не залюць ўжо варожыя хвалі —
Мы стаймо пры рулі.

Дык хай жыве Беларусь дарагая,
Съмела да волі ідзе.
Мэты сваей хай хутчэй дасягае,
Люд свой да шчасьця вядзе.

Наш съцяг

(Насльедаванье М. Канапніцкай)

Съцяг ткала наш жывая моц,
Што съмерці не баіцца,
У хмарных днях, глухую ноч,
Дзе дух свабоды съніцца.

І з крыўды сотнямі гадоў
Вілася нітка нова;

Із духа нашых прадзядоў
Тварылася аснова.

Наш родны съяг ёсьць на кіi,
Узятым з дубу ў полі,
Што вырас з бацькаўскай зямлі,
Пусыціўшы корань волі.

Ніхто ня вырве нам съяту,
Што з бурай разаўеца,
Калі на родным нам шляху
Дух волі адазьвеца.

Съяг мае наш адзіны кліч
Праўдзівы і магутны;
Змагайся і працуј Крывіч,
І больш ня будзь пакутны!

Съяг даў нам моц, ён нас вядзе,
Каб Край адвагай зъмерыць,
Той толькі хай за ім ідзе,
Хто ў перамогу верыць.

На прадвесні

Мы новай долі на прадвесні.
Стары ўжо сънег съякае проч.
Ужо дух волі грае песні.
Ужо ня страшна цемра – нач.

Зіма праходзіць. Ёсьць надзея,
Што звалы лёду разабъём.
Заціхне ворагаў завея,
Як песні волі запяём.

Да працы, брація, грамадою
Фундамант новы даць страсе.

Кліч волі

Бяз сваркаў, згоднай чарадою
З нас кожны цэглу хай нясе.

Хаця няраз трашчаць марозы,
Грызняй мяцеліца плюе
І бура злосна шле пагрозы.
Нязгода ведзьмаю снue –

Кладзема цэглы мы пад съцены,
Каб моцны быў наш родны дом.
У нашай хаце зробім зьмены
Змаганьнем, працай і трудом.

Спявайма згодна сонцу песьні.
Яно асьвеціць цемру-ноч.
Мы новай долі на прадвесні.
Стары ўжо сынег съцякае проч.

Ужо пралескі расцьвітаюць.
Зямля ўжо тчэ свой новы ўзор.
Свабоды духі нас вітаюць –
Сымляй на вольны йдзём простор!

Крывіцкі дух

Уцякай хутчэй манлівы дым,
Бо ўжо ідзе крывіцкі ўздым.
Уцякай цямноты ўвесь задух,
Бо ўжо ідзе крывіцкі дух.
Ідзе з нізоў ён, не з гары.
Трашчаць прад ім ўсе аўтары;
Дрыжаць усе байцы маны;
Дрыжаць багацьце і паны,
Дрыжыць і беленька рука,
Што эксплятуе бедака.
Дрыжаць прад ім багі і чорт,
Бо знаюць, што для іх кагорт

Нясе ён путы — ланцугі —
Бярэ ў рассудку абцугі.
І слугі іхнія дрыжаць,
Бо знаюць, што ім не зьдзяржаць:
У барацьбе крывіцкі дух
Іх разънясе у прах і пух.
Бо ён магутны съмела йдзе;
Нясе пацеху у бядзе.
Жыцьцё нясе для беднаты,
Съвітло для доўгай цемнаты.
Ману ён доўгую уніё,
З гразі бядноту ўсю падняў.
Яе ачысьціў, асьвяціў.
У яе душы ён загасціў.
І ад яе бярэ ён моц,
Каб разагнаць ўсю цемру-ноч,
З гразі стагодзьдзя ачышчаць
І духам праўды асьвячаць.
Дык глянь-жа, наша Старана,
Дрыжыць як кройда і мана,
Як корчыцца манлівы дым,
Бо йдзе па ім крывіцкі ўздым.

Пагоня

Ляціць Крывіцкая Пагоня
Праз горы, рэкі і лясы,
Праз мора, акіяны, нават
На хмары пнецца ў небясы.

А гэтай слайнае Пагоні
Ніхто ня можа упыніць,
Бо дух Крывіцкага ваякі
З мячом агністым там сядзіць.

І гэны меч падняў высока,
Прыціснуў шпорамі каня

І дзесьці прэцца ён далёка,
Аж стогне й енчыць ўся зямля.

Куды-ж съпяшыць Пагоня наша?
Каго дух-рыцар хоча біць?
Над кім памсыціца хоча строга,
Што так імчыць, аж ня спыніць?

Маскаль, ці Лях яго угневіў,
Татарын скрыўдзіў, ці Крыжак,
Грунвальдзкую пабеду можа
Прыпомніў ён і гоніць так?

О, не, працоўны ты мой дружा,
Ня тым наш рыцар заняты:
Імчыцца ён у край пакутны,
Там, дзе жывуць яго браты.

Съпяшыць Крывіцкі рыцар з неба
У старонку, сковану ў ланцуг,
Распуштаць хоча ёй Пагоню,
У жывых братох – збудзіць там дух.

Наш дух

З доўгай, крыўднай болі,
Вечнае бяды
Вырвецца да волі
Дух наш малады.

Клічам да змаганьня
Край ускалыхне,
Усіх да абъяднаньня
Дзейнасьцю папхне.

Будзе ён бадзёра
Волю галасіць

І сьпякоту гора
Вераю гасіць.

Вузел злы развяжа,
Горда ўзыніме сыцяг,
Нам усім пакажа
Долі нашай шлях.

Песьня беларускай моладзі

Мы бойкая моладзь — арлы маладыя,
За намі йдзе воля братоў.
У душах нашых шчырых ідэі съвятыя,
А ў жылах — Крывіцкая кроў.

А гэтую волю, мы моладзь, здабудзем,
Хаця б было трэба ахвяр,
Хаця б было трэба вялікіх натугаў,
Хаця б — класыць жыцьцё на аўтар.

Дык дружна, мы брацыца, гартуймася моцна,
Магчы каб нам волю здабыць,
Хаця бы пры гэтым прышлося нам нават
Нялюдzkую моц паваліць.

Ня боймася бураў, віхураў, марозаў,
Мы ж — дзееці працоўнай сямі.
Ня боймася злыдняў, ані іх пагрозаў,
І так калісь ляжам ў зямлі.

Гартуймася, брацыца, да ўсіх нявыгодаў;
Вучэмася Край свой какаць,
Каб наша Старонка, Старонка няшчасна
Магла перастаць гараўцаць.

Няхай нас ня страшыць ні голад, ні холад —
Да гэтага, брат, прывыкай.

Вучыся, працуй і змагайся, як волат,
Братом ты сваім памагай.

Заглядывай часта ў сялянскую хату;
Нясі там навукі съятло.
Нясі там пацеху сярмяжнаму брату,
Вучы, каб ня даўся ў ярмо.

Ня бойся ўзяць ў рукі плужок, ці рыдлёўку,
Ад працы ты, брат, не ўцякай,
Бо працай ты зробіш няволі дамоўку,
Дык лень ад сябе праганай.

Гартуй сваю волю, і нэрвы, і цела,
І дух наш народны змацняй,
Каб мог ты калісці адважна і съмела
Паклікаць: народзе ўставай!

Сіла

Калі ўзяць ўсю прошласць і сёньняшні час,
Пачаць разглядаць так у думцы сваёй,
Дык можна сказаць, што на съвеце у нас
Пануе тут сіла, ўсе чэсьць даюць ёй.

Але. Сіла, грошы, аб быт барацьба –
Багі вось якія пануюць цяпер.
Ня думай, што прыйдзе нам праўды сяўба:
Яе тут замучаць на съмерць сіла-зъвер.

Дык, брат Крывічанін працоўны ты мой,
Які ж з таго прыклад быць можа для нас?
Тварыць трэба сілу, вясьці трэба бой,
А прыйдзе напэўна для нас лепшы час.

Калі будзе сіла і ў нашых руках,
Дык праўда сама прыйдзе нам з барацьбы;

І тое, што маем мы толькі у снах,
Узыдзе ѹ зацьвіце з баявое сяўбы.

Ўзмацній, Беларусь...

Узмацній, Беларусь,
Сілу дзетак сваіх,
Каб маглі ўсе грудзьмі
Бараніць праў тваіх.

Бо нікто для Цябе
Добраі волі ня дасьць,
Толькі дзеткі твае
Мусаць самі узяць.

А ці ведаеш, брат,
Што ня лёгкая рэч
Сыкінуць злое ярмо
З маладых кволых плеч.

Дык гартуй сваю моц,
Каб быць цьвёрдым як сталь,
І працуй дзень і нач,
Як у кузьні каваль.

Бо ня ведаеш дня,
Калі прыйдзе той час,
Калі волі сямья
Заклікаць будзе нас.

Заклікаць будзе нас
Да работы съятай:
Шукаць праўды сабе,
Рабіць глум над бядой.

Дык ўзмацній, Беларусь,
Сілу дзетак сваіх,

Каб маглі ўсе грудзьмі
Бараніць праў Тваіх;

Каб маглі за Цябе
Усе гарой пастаяць,
А ў патрэбе, бядзе
І жыцьцё нат аддаць.

Гартуйся, моладзъ

Гэй, моладзъ, гартуйся
К рабоце рыхтуйся,
Бо ўстане айчына,
Пакліча да чынаў.
Гартуй сваю волю,
Каб мог выкуць долю
Сабе залатую,
Як сталъ ня гнутую.
Гартуй свае нэрвы,
Каб мог без пярэрвы
Жыцьцё ўсё змагацца,
У няволю ня здацца.
Гартуй свае руکі,
Каб мог бяз прынукі
Зямельку араці,
А злыдням ня даци.
Гартуй свае ногі,
Каб ў Краю дарогі
Прайсьці мог ўсе вокал
І відзець як сокал,
Братом як жывецца:
Съляза ці ім льецца,
Настрой ці бадзёры,
Ці гнуцца ў пакоры
Прад кожным нягодным,
Манлівым і шкодным.
Гартуй усё цела,

Старонка каб мела
З цябе шмат пацехі,
Каб жыць магла векі.
Калі будзеш сільна
І зывінна, і лоўка,
Дык будзе Айчыны
Спакойна галоўка.
Краіна магчыме
Тады быць бясьпечна,
З сваімі сынамі
На славу жыць вечна.

Ставайма ў шарэнгу

Ставайма ў шарэнгу,
Хлапцы-дзяцюкі;
Ставайма ўдалыя
Байцы-юнакі.

Нясема з сабою
Мы сілу і гарта,
Бо кволы і мляўкі
Нічога ня варт.

А бойкім хлапцом, дык
Няма перашкод:
У ваду і агонь ўсе
Ідуць упярод.

Раўнуймася хутка
І роўна, як шнур,
Ды стойма мы прутка
І моцна, як мур.

Хай нашая постаць
Бадзёрасць дае;

Хай знаюць суседзі,
Што гарт ў нас жыве.

Як трэба нам будзе
Ісьці у паход
Дык пойдзэм маланкай
І бурай ўпярод.

Шукаць будзем праўды,
Ісьці за ёй ў сълед,
Хаця б нам прышлося
Разьбіць увесь съвет.

Пазычаць нам крыльяў
Арлы, сакалы.
Мы з імі паймчымся
Разьбіць кандалы;

Распутаць Пагоню,
Падняць родны съязг,
Узяць лёс ў далоню,
Прагнаць мляўкі страх.

І нас ня стрымае
Ніхто на зямлі,
Аж край дачакае
Свабоднай сямы.

Узъляцім, браты...

Узъляцім, браты,
Лётам сокала
І зірнём на съвет
Усюды вокала.

Убачым як жывуць
Людзі вольныя

І ня гнуць съпіны —
Непакорныя.

Як ўсяго свайго
Ня чураюца
І братоў сваіх
Ня стыдаюца;

Як пяюць свае
Песьні родныя,
Не глядзяць ці ўсе
Яны модныя;

Як шануюць там
Мову родную
І даюць усе
Ім чэсьць годную.

Як кахаюць ўсе
Свой край родненкі;
За яго кладуць
Нат галованькі.

Палацім, зірнём
На съвет вокала
І убачым ўсё
Вокам сокала.

Прыляцім адтуль
Да сваіх братоў
І заглянем мы
Да усіх кутоў.

Паглядзім ці ў нас
Гэтак робіцца,
Ці ня раз бяда
Праз нас родзіцца.

Навучэмася
Быць адважнымі,
Справядлівымі,
Не прадажнымі;

Знаць цану сабе
І ня корчыцца,
Хоць на нас паны
Будуць моршчыцца.

Калі мы, браты,
Дагадаемся
І на вольных ўсіх
Наўглядаемся —

Тады мо й да нас
Прыйдзе шчасьцейка.
Дык зважай ты, мой
Мілы брацейка!

Бацька і сын

На пяшчанай ральлі
Беларускай зямлі
Хлебароб жыву працоўны, бяздолъны.
Дзень і noch працаваў,
Сілы ўсе аддаваў,
Каб мець хлеба кусочак штадзённы.
Меў ён сына хлапца —
Маладога ўдальца,
Ня прыгоннага духа: бунтарны,
Што яму памагаў:
Сеяў, пасьвіў, араў
І быў зоркай яму съветазарнай.
Бацька з сынам тады
Не баялісь бяды,

Працай, потам яе праганялі,
І праз шмат мазалёў
Із дзірвану-палёў
Хлеб з мякінай сабе здабывалі.
Бацька, быццам, нат быў
З сваёй долі шчаслыў
І паслушна бядзе аддаваўся.
Ён, як кажуць, „мужык”
Да ўсяго быў прывык
І палепшыць жыцця не зьбіраўся.
Але сын малады
Ненавідзеў бяды
Бадзярнейшым ужо глядзеў вокам.
Бачыў шмат курганоў,
Бачыў роскаш паноў;
Пранікаў ён пранырным ўсё зрокам.
— Бацька родненькі мой,
Трэ змагацца з бядой,
Нельга гнуці съпіны прад панамі,
Бо яны-ж ад вякоў
Нас усіх мужыкоў
Выкарысталі, жылі ўсе намі.
Бацьку сын так казаў
Ды яго ўсьведамляў,
Каб узяў ён ўсё пад увагу:
— Вось глядзі — кажа ён:
Не адзін нас мільён,
Што ўсе носім парвану сярмягу,
І з нашых то рук,
З нашых сіл, з нашых мук
Усе жывуць, ды ўсё съыта, багата.
А у нас, — бацька, глянь:
Позна ляж, рана ўстань
Працуй дзень цэлы ёмка, заўзята,
А ўсё роўна, бяды,
Гора, пошасьць нуда,
З намі ў хате сядзіць неразлучна.
Сілы ўсе нам бярэ,

Съветлыҳ дзён не дае
І жывём мы век сумна, ня гучна.
Вось на поле пайдзі,
Там і сям паглядзі:
Дзе зямлю толькі лепшу спаткаеш
У вялікіх кусках —
Уся у панскіх руках.
А зямельку сялянску пазнаеш
Па каменьнях, пяскох
І па вузкіх шнуркох
Дый такое яшчэ не хапае,
Бо абшарнік адзін
Сотні ўзяў дзесяцін
Нас з прадзедаў зямлі выпіхае.
Вось касьцёл, глянь, вялік
І царква — самы шык.
І яны нашым потам ablіты.
Чужынцы ёсьць пры іх
З роем служкай сваіх.
А жывуць як?! І не працевіты.
І чаму-ж ім ня жыць,
Як ня трэба тужыць,
Як прыносіць „музык” ўсё гатова,
Дый цалуе руку,
Каб яму бедаку
Пасъля съмерці жылося нанова.
У хаце хто захварэй,
Ці, няшчасьце, згарэў —
Хоць ня мае і хлеба кусочка —
Селянін наш ідзе,
Пазычае ў бядзе
І нясе да чужога ксяндзочка.
— Вось, ксяндзочку, вазьмі
І малітвай зынімі
Мае беды, маё ўсё няшчасьце.
Усьцеражэ можа Бог,
Бо я сам не ўсьцярог...
Вазьмі, войча, вось злотых „пятнасьце”.

І мазольна рука
Мужыка – бедака
Аддае пазычаныя грошы,
Чужынец каб мог жыць,
Добра есьць, смачна піць,
Каб быў сыты, вясёлы, харошы...
І дзе толькі зайдзі
Там і сям паглядзі –
Убачыш многа паноў як гуляе.
Кожны грошы бярэ,
Смачна пье і жарэ
І ніхто мазалёў з іх ня мае.
А тут, бацька, працуй,
З нэндзай, бедай гарцуй,
А вясною – ўжо хлеба ні званьня.
І хаця сам здыхай,
А падаткі давай,
Бо інакш – сэквэстратар загляне...
І ўсяляка бядা,
Голад пошасыць, нуда
Нас гаротных датуль будзе мучыць,
Покуль мы бедакі
Будзем ўсе дуракі,
Не пачуе нат голас магутны
Увесь съвет, як вялік,
Што прачхнуўся мужык
У хаце ўласнай сваей каб лепш жыці
І яго нізашто
Не ўвядзе ў блуд ніхто:
Перастаў ён тутэйшым ўжо быці...
І хадзіў той сынок
Па ўсей вёсцы знарок,
Навучаючы люд свой сярмяжны,
Каб цану знаў сабе,
І ў сваей барацьбе
Каб быў стойкі, праворны, адважны.
І народ зразумеў,
Што ён долі ня меў,

Хоць съвет цэлы карміў сваім потам,
Хоць дамы будуваў
І паном аддаваў –
Як жабрак сам валяўся пад плотам.
І хто ведае як
Паступаў бы бядак,
Што рабіў бы народ наш вясковы.
Мо за глум і за зьдзек,
Што цярпей цэлы век
Быў бы месьціца ужо ён гатовы.
Але зараз паны
Зазванілі ў званы,
Паднялася вяліка трывога,
Аж чужия папы,
Як пры печцы клапы
Заварушылісь – клікалі Бога:
– Гэта-ж страшная рэч!
Сыкінць хocha ўжо с плеч
Абавязкі мужык – хам няўдзячны:
Ужо ня ходзіць ў царкву,
Уверх дзярэ галаву;
Хлеб з мякінай яму ўжо ня смачны.
І чужая ўся косьць,
Дзе яна толькі ёсьць,
Падняла надта моцную звягыу,
І вялікі данос
Кожны ўладзе панёс
На „мужыцкую” гэтку адвару.
А каб быў стары лад,
Каб ня ўстаў „мужык-гад”
Пачалі таго хлопца шукаці,
У ланцугі яго ўзяць,
Каб ня мог больш казаць,
Каб братоў больш ня мог ўсьведамляці.
Ад старога айца
Яго сына-ўдальца
З хаты роднай яму адарвалі
І на шмат доўгі час

Яго воблік ўсім згас:
У вязыніцу на доўга схавалі.
А сам бацька стары
Сох з бяды без пары
І з нуды, што ня бачыў сыночка.
Ён старэнкі ня мог
На дзірванах-палёх
Здабыць хлеба з мякінай кусочкі.
І ад голаду паў.
Так жыцьцё ён аддаў —
Як паны піва-мёд папівалі,
А суседзі яго —
Хлебароба таго —
У зямельку навекі схавалі.
Але кліч малайца
Яго сына-ўдальца
Не памёр. Не памрэ ён ніколі.
Будзіць ён свой народ,
Каб ішоў упярод
Каб ішоў ён да лепшае долі.

Паход галодных

Ці быў калі, дружка, ў галодных паходзе
За съягам чырвоным ў працоўнай руцэ?
Ці бачыў магутны там дух у народзе,
Наперад што плыў, як цячэньне ў рацэ?

Ці чуў ты галодных, што ў сътых прасілі:
— Давайце нам працы!
Давайце нам есьць!
Як сътыя людзі на іх галасілі:
— Зыйдзіце з дарогі!
Інакш будзем біць!

А гушча галодных, як хвала на моры
Плыла ўсё наперад, глядзеўши на съяг,

Аж сътыя людзі далі ім...
О, гора!...
Далі валавяны гасъцінчык...
Трах!...
Трах!...
Тады пачаліся праклёны ў народзе,
Які з абурэння ня меў нават слоў:
У шмат нешчасльвых, што йшлі у паходзе
Цякла іх няянна працоўная кроў.

I вось захістаўся ў руцэ съцяг чырвоны,
Бо волат, каторы нёс горда яго,
Прашты быў куляй. А голас ягоны
Раздаўся:

— Братья, дамагайцесь свайго!...
Упаў на каменныі працоўны той волат.
А ўсёткі тримаў ѹшчэ чырвоны свой съцяг
І сілай апошній, павысіўшы голас
Сказаў:
— За галодных ўміраць мне ня страх!
I зараз за ім там кабета старэнка
З дзіцяткам худзенькім ў паходзе ішлі.
Яна і пашеха яе дарагенька
Аднэй тэй жа куляй праўты былі.

A іншы з працоўных схапіў съцяг чырвоны
I горда, высока яго зноў падняў...
I гушча галодных ішла зноў наперад,
Нат штых вострых сътых яе ня уняў.

Змагацца і дзеяць

Працоўны народзе, даволі нам плакаць;
Даволі расіці съязьмі ўжо зямлю,
А трэба лепш дзеяць, змагацца й патрапіць
Узгараць і ачысьціць паросшу ральлю.

Ці бачыў калі хто, жыцьцё без змаганьня?
Ці жаласьць ў прыродзе знашоў хто ў каго?
Дужэйшы слабога бярэ без чаканьня,
Ніштожыць і мае карысць із яго.

Ліс зайца хапае, воўк ліса задушыць,
Шчупак другу рыбу лакома лыкне;
Дуб слабшае дрэва сабою заглушкиць,
Каршун за нявіннай тэй птушкай шмыгнে.

Нявінна птушка лятае шчаслыва
Й бяз жаласьці мушкі хапае, жарэ
І ўсё наагул, калі ёсьць нярухліва
Бязжалаасна згіне ў прыродзе, памрэ.

А мо чалавеку прырода ёсьць накшта?
Мо людзі спагаду тут маюць ў каго?
Мо сълёзы і беды зварушаць аднача
Шчаслывейшых, вольных, хаця б аднаго?...

Ня будзе палёгkі, каб плакаць хоць векі,
Шукаочы волі і шчасльця ў жальбе –
Нічога ня знайдзем і будзем мець зьдзекі,
Бо шчасльце і воля жывуць ў барацьбе.

Дык, брат беларусе, даволі нам плакаць,
Даволі расіці сълязьмі ўжо зямлю,
А трэба лепиш дзеяць, змагацца й патрапіць
Узгараць і ачысьціць паросшу ральлю.

За плотам могілкаў

Прохожій! Посидите у меня.
Я у сябе. Вы въ гостяхъ.
(З надпісу на магільным памятніку
на сірацінскіх могілках на Антокалі).

За местам, ў лесе ціхім, сумным,
Таёмным нейкім і задумным
Ёсьць могілкі сірот, бадзякаў
І вольнадумцаў, і ваякаў
За волю розуму і думкі,
За съмелыя свае лятункі.
Равом абведзеняя плыткім,
Паросшым зельлем нейкім брыдкім,
Яны аддзелены гарою,
Калючых дротаў чарадою
Ад могілкаў другіх „съвяцейшых”,
Тых нейкіх „лепшых”, багацейшых...
Тут съпіць бядота і бунтарства,
А там мамоны валадарства.
Тут воля розуму і думкі,
А там — нябесныя лятункі.
Тут холад, голад і цярплівасць.
Там — права, цнота, „справядлівасць”.
Там гонар, слава, прывілеі,
А тут бунтарнікі плебеі.
Сварыліся ў жыцьці заўсёды,
Дык і няма па съмерці згоды:
Суседства дротам аддзялілі,
Гарою, плотам засланілі.
Ляжыць тут той, хто быў ахвочы
Заглянуць праўдзе праста ў очы;
І той, хто меў калісь адвагу
Паслухаць сільных моцну звягяу;
Съмияўся з розных забабонаў,
З легендаў, казаных з амбонаў.
Ляжыць тут — хто не спавядайся,
Хто страхай пекла не баійся,
Што знайдзе праўду меў надзею,
Казаў „праўдзівым” — вы зладзеі!
І той, ў жыцьці зрабіў хто глупства:
Сябе прыкончыў самагубствам.
Й за бедны быў, каб заплаціці,

Дык з „лепшымі” ня можа быці.
Ні ксёндз, ні поп ня йшоў за гэтым.
Бяз модлаў платных ў месцы гэтых
Так сама ціха пахаваны,
Як і ў жыцьці — нікім ня знаны...
Ляжаць байцы бунтарства, волі.
Ляжаць у ціхай ўсе патолі.
Ня просьць мольбаў, прабачэння,
І не глядзяць, што ў нас ў сумленьні.
А толькі просьць пасядзеци;
На іх магілу паглядзеци;
Падумаць і застанавіца,
Каб йсьці пасыля і з крыўдай біцца;
Ня гнуць прад цемраю паклонаў,
Съмяяцца з розных забабонаў.

Чын

З жалем і плачам, ў роспачы, зъдзеку,
У бездне няволі, прымусе...
Нельга-жа жыці так чалавеку! —
Чын! — ёсьць твой кліч, Беларусе.

Йдзі супраць цемры, хітрай аблуды,
Супраць маны панаваньня.
Кліч хай імкнецца рэхам усюды:
Чын! — камандзірам змаганьня.

Съмейся са съмерці, болі і страху.
Съмела ідзі бяз хістаньня —
Рыцарам волі нельга мець жаху —
Чын кліча ўсіх да змаганьня.

Сэрцаў пажарам край свой аbnіmem,
У душах бадзёрасць ўзынясецца,
Воляй няўхільнай съяг свой падніmem.
Воляй ён нам разаўеца.

Шлях моладзі

З заблутанай бяздарожжы, прабіўшыся скрэзь жыцьцёвыя віхуры, узышла беларуская моладзь на свой прости, народны шлях. Узышла, каб ісьці ўжо гэтым роўным шляхам аж да мэты, каб браць за сабою ўсіх, каму баліць сэрца, глядзеўши на спутаную Пагоню, на згорнуты наш народны съязг, каму лъюща сылёзы, гледзучы на гора нашай няшчаснай Маці-Краіны.

Дзеткі, ратуйце — кліча нас Маці-Старонка. Чыё сэрца не ўзварушицца, чья душа не адклікнецца на зоў і просьбы скай роднай маці?

Моладзь! Браты! Сёстры! Дружна, адважна ідзема гэтым простиым беларускім шляхам, а дойдзем мы да мэты і здабудзем долю свай роднай Маці.

Хто змога нам загарадзіць наш роўны радзімы шлях? Хто будзе мець сілу затрымаць бойкую, гаротную, сярмяжную беларускую моладзь? Хто дасыць лепшую ідэю, ад каканьня і ратаваньня свай роднай Маці?

Браты! Калі мы знайшлі ўжо гэты прости народны шлях, дык пойдзем жа ім аж да мэты! Мы ня зблудзім, бо шлях гэты ёсьць прости і наш радзімы.

Не затрымае нас ніякая сіла, бо мы маем магутную ідэю, бо ў жылах кіпіць беларуская кроў!

Прачніся, беларусе!

Прачніся, беларусе!

Звалі з сябе вяковую, маной зашытую дзяяругу.

Страсі стагодні пыл, што засыцілае вочы.

Падніміся!

Глянь на сваё, ліхазельлем паросшае поле. Глянь і паслухай, як прагавіта дзяяруцца суседзі, што карыстаюцца сном тваім, гаруць тваю зямліцу і засываюць маной твае родныя гоні.

Паслухай!

Якім страхоцьцем адчуваецца рогат, сыйных тваею зямліцай суседзяў...

Дзеці твае плачуць!

Плачуць над сваю нядоляй, песыцяць мазалямі сваю родную зямліцу і просяць, каб дала ім кусочак чорнага хлеба.

Яна – зямліца – сама ў нядолі. На яе пасягаюць прагавітыя руکі чужынцаў і засяваюць зярніты пагана-манлівай зрады. Дык устань гаспадару!

Устань браце!

Памажы працеваць тым, што прачнуліся, бо прагавітыя суседзі съмлюцца, што нас мала на родных гонях, што мы не ўмееем, што не здольны гаспадарыць на сваёй зямліцы.

Прачніся, беларусе!

Звалі з сябе камень цымноты. Глянь зрокам вольных прадзедаў-волатаў, зрокам, пранікаючым у таямніцу руінаў, раскрываючым агіду стагодзьдзяў, загляні ў курганы, раскіданыя па ўсёй зямліцы.

Глянь вокам арліным!

Вокам, што ня сплюшчыцца ад манлівага бліску шляхоцка-панскага справядлівасці.

Ідзі!

Гары і засявай потам аблітае поле. Працуй і съпявай вольныя песні.

Съпявай!

Каб зашумелі рэхам свабоды беларускія непраходныя пушчы, каб усьцешыліся раскіданыя па курганах беларускае зямліцы прадзедаў косьці.

І засявай свае гоні!

Засявай зярном справядлівасці, каб вырасла і заглушила ману, каб пракарміла тваіх працоўных унукаў і дала ім сілу і беспрары́ную бадзёрасць, каб яны ніколі не заснулі, а цягнулі зачатыя табою вольныя, працоўныя, адраджэнскія беларускія песні.

Ня ў нас вясна

Вясна. Сонца. Жыцьцё. Радасць...

Ня ў нас браты.

Зіма вяковая марозіць нашыя душы.

Страшная мяцеліца завявае нашыя палеткі, плюе людзям у вочы.

Людзі... Запужаныя. Не адважываюцца выставіць галавы з хаты. Сядзяць. Выглядаюць пагоды. Чакаюць перамены.

А бура вые, плюе, рагоча. Мароз цісьне...

Чорныя хмары навісьлі над усёй Краінай.

А над запужанымі крыўіцкімі хатамі ўецца ў змаганыні дух Беларускай Нацыі. Ён працуе разагнаць хмары, борацца з мяцеліцай, б'еца

ца ў сэрцах прыгнечанага народу, съвеціць надзеяй у ягонай душы.

— Сонца!

Вясны!

Жыцьця!

Радасьці! — загаласіў у роспачы беларускі народ.

— Ха, ха, ха! — зарагатала цемра:

Просяць?!

Жабракі!..

Рабы!..

Умеюць толькі плакаць і прасіць!..

Засыпаць іх сънегам!

Закаваць навекі лёдам няволі!..

Няма месца мляўкасці цяпер на съвеце! Засумаваў дух Беларускай Нацыі, убачыўшы убогасць волі свайго народу, памкнуўся з большым імпэтам па ўсёй Беларускай Краіне. Парываў сэры, запаліваў у душах жыцьцёвую бадзёрасць, дадаваў сілы волі, адвагі і ўканцы вуснамі працоўнага народу загаласіў:

— Далоў страх!

Выходзьма на родны простор!..

Мы ж дзеци працоўнай сям'і — што нам мароз, мяцеліца, хмары?!

Аглядайма свае палеткі!

Расчышчайма дарогі!

Працай і змаганынем разаб'ем лёды вяковае зімы!

Разгонім хмары!

Змусім сонца съяціць нам!

— Ого-го! — загудзеў сівер.

— Ві-і-дзі-іш ты і-іх! — зас্বістала мяцеліца:

Ня просяць?!

Ня плачуць?!

Ня гнуцца?!

Яны ўжо не жабракі...

Не рабы...

У іх ёсьць моц духа.

— Адступаць патроху — загадала зіма: вораг аказываецца ёсьць моцны. Прыдзецца зъмякчыць.

Але з боем!

У змаганыні!

Дабравольна нічога!

Такі ёсьць наш і ўсяго съвету закон...

.....

Вясна. Сонца. Жыцьцё. Радасьць...

Ня ў нас, браты.

У нас — змаганыне за вясну.

У нас — праца для будучага жыцьця.

У нас — сум для будучай радасьці.

Лягон

Вольна на сваёй зямлі гаспадарыў Лягон. Перад ягонай сілай уступалі непраходныя пушчы і ператвараліся ў ураджайныя палі. Ад ягонай працы красаваліся збожжам палеткі і рунелі сенажаці.

Рупліва даглядаў Лягон свае родныя гоні і мазалістымі далоньнямі песьціў свае палеткі, дабываючы з іх сабе і сваей сямейцы кусок чорнага штодзённага хлеба. Сэрцам і душой любіў ён сваю гаспадарку і быў шчасльві.

Прышлі злыя суседзі. Яны забралі Лягонаву гаспадарку, дзяцей і братоў ягоных параблі парабкамі, а самога яго прагнالі з роднай хаты.

Дужы быў Лягон і дужыя былі браты ягоныя. Але загубіла іх іхня мляўкасць сэрца, іхня ўступлівая душа.

— Бараніце сваю зямлю! Ня йдзіце ў няволю! Праганяйце ворагаў! — казала ім прыродная жыцьцёвая сіла. Але душа і сэрца іхняе былі апанованы духам рабскай мляўкасці. И дух гэны казаў ім: „Ня стаўце зядлага апору злому...”. „А хто бы цябе прымушаў тысяча крокай — ідзі з ім яшчэ раз столькі...”. „Як хто табе дасыць у шчаку — падстаў яму другую...”. „А хто бы дзеля сукні хацеў цябе вадзіць па судох — адступі яму і плашч...”. „Багаслаўленыя ўбогія ў духу...”.

І Лягон адступіў. Стаяўся ўбогім духам. Ягония дзеці, браты і сёstry цягнулі цяжкую лямку няволі; потам і крывёю аблівалі родную зямліцу, працуячы на сваіх злыдняў.

Калі Лявону захацелася есьці, ён пайшоў у лес, сеў там пры рух-
лівай дарозе і выцягнуўши рукі прасіў міма праходзячых.

Зъяры і птушкі, абачыўши так дужага, здаровага і маладога
жабрака, не маглі надзвіцца з гэткай супрацьпрыроднай зъавы
і з агідай паглядалі на сідзячага чалавека. Калі Лявон падняў у га-
ру вочы, убачыў як вялікі арол хлынуў з гары на пралятаючага га-
луба, злавіў яго ў капцюры, сеў на горцы, пачаў смашна есьці яш-
чэ цёплае галубінае мяса і, кіруочы зрок на Лявона, казаў:

— Трэба сапраўды чалавекам стацца, каб упасцьць так нізка: маю-
чи гэткую сілу, здароўе і маладосьць — ня браць, а прасіць. На што
яму зрок і розум, калі ўсё гэта ён так марнует?

— Дурны ж ты, Лявоне, калі думаеш знайсці жаласць у прыро-
дзе, — казала лісіца смашна заядаючы птушку, злоўленую спадціш-
ка ў кустох.

— Цяр-пі, цяр-пі — ня выцярпіш! Прасі, прасі — ня выпрасіш! —
шчабятали ластаўкі, пражорліва хапаючы наляту мухі і камары.

— Глянь -нь-нь-нь як трэба! — дундзеў камар на вуха Лявону і смак-
таў ягоную кроў.

— Як ніс-с-са ўпаў чалавек, — шыпела зъмяя, душачы злоўле-
ную мышку.

— Разгалісты стары дуб шырока разгарнуў свае галіны, каб за-
крыць сонца стаўшым пад ім кволым кусыцкам. Ён заглушае іх,
каб яны не забіралі з зямлі патрэбных яму сокуў. Шуміць стары
дуб, глядзіць на Лявона і задумываецца над гэтай супроць прырод-
най зъявай: сільнае, здаровае і разумнае стварэнне просіць ласкі,
каб ня ўмерці з голаду.

— Такі малады і здаровы, а просіць! — казалі праходзячыя міма
людзі, ківаючы галавамі, і нічога не давалі Лявону.

— Рабі так, як я: не прасі, а бяры! Ня будзь жабраком! Схамяніся!
— крычаў з гары арол.

— Праўда, праўда! — шумеў лес.

— Але, але, — паківала прырода.

Схамянуўся Лявон. Устаў бадзёра. Выпрастаў свае шырокія гру-
дзі і зрокам волата паглядзеў уздоўж дарогі. Па дарозе ехаў чаць-
вёркаю адзін з тых, што забралі Лявонаву гаспадарку, што ягоных
дзяцей, братоў і сёстраў парабілі нявольнікамі, што выгналі Ляво-
на з ягонай хаты.

— Шкада мне цябе, Лявоне. Ідзі да мяне і працуй, так як робяць твае браты і сёстры. Я цябе за тое карміць буду, сказаў пад'ехаўшы ажырэлы крыўдзіцель.

Лявон маўчаў. Яго ўжо пакінула рабская пакора і мляўкасць. У душу ягоную ўвайшла тая бадзёрая, прыродная сіла, якая кажа арлу дзёрці галуба, ластаўкам хапаць жывыя мухі, камару смактаць кроў.

— Вон з маіх палеткаў, або тут табе съмерць! — крикнуў Лявон, падскочыўшы да свайго гнабіцеля і съціснуў яго за горла.

— Прыйшоў да разуму! — сказала лісіца.

— Ужо годны нашага роду! — кричаў арол.

— Ужо не памрэ ён з голаду! — цвердзіла прырода.

— Даруй жыцьцё! — пішчэў ажырэлы крыўдзіцель, і неяк вырваўшыся з рук Лявона папёр наўцёкі.

Калі Лявон прыйшоў дамоў, убачыў, як уся радня ягоная ablіавецца крывавым потам, працуочы на карысць гнабіцелям пад бізунамі цівunoў.

— Браты, даволі зьдзеку! з нашай гаспадаркі, з нашай працы — усе плады нам! Мы гаспадары нашай зямлі! Далоў крыўдзіцеляў! — галасіў Лявон. Але ягоныя браты і дзеці не разумелі яго. Яны дзвівіліся з такіх клічаў і казалі яму:

— Ці ж ты, Лявоне, забыўся, як нас вучылі: „Любіце крыўдзіцеляў ваших, рабіце добро тым, якія вас ненавідзяць і маліцца за тых, якія вас праследуюць і з’агіджаюць”.

— Браты! — гэта навука мляўкасці і съмерці, навука для рабоў і няволынікаў.

— Ды ж гэта, кажуць, Божыя слова!

— Не! — гэта слова людзей, што хочуць панаваць над намі! Бог інакш уладае, ягонае іншае права! Я быў у лесе, бачыў там жыцьцё стварэння, якімі кіруе сам Бог. „Айцец ваш нябесны жывіць іх”. Я ня бачыў там жаласці і міласэрдзя. Там права сілы. Там съмерць слабейшага ёсьць шчасцем дужэйшага. Там уступлівага і мляўкага чакае съмерць. Там сільнейшыя, або хітрэйшыя пажыраюць слабейшых.

Так „Айцец ваш нябесны жывіць іх”.

Такім Бог стварыў съвет. Такая ёсьць ягоная прырода. І мы, як частка прыроды, ня ў сілах супроцьставіцца ёй. Каб ня ўмерці з голаду, каб ня згінуць у ланцугах няволі — мусім біцца з крыўдзіцелямі, адбі-

раць, што ёсьць нашае, каб магчы вольна гаспадарыць, не прад кім ня гнуцца! Бо лепш умерці за свабоду, чымся гніць у няволі!

Вось дзе слова жыцьцёвай прауды, слова дзеючай прыроды!

I зъмянілася радня Лявонава, зразумела жыцьцёвую прауду, пачула сілу няпераможную і пайшла праганяць крыўдзіцеляў, каб зноў вольна загаспадарыць на сваіх родных палетках.

Будзь гатоў

Калі яшчэ ня так даўно Віленская Беларуская Гімназія была тэ-рэнам камсамольскіх уплываў — цяпер як відаць з беларускай прэсы, там развіваюцца беларускія скаўты, якіх як ведама галоўным клічам зъяўляецца: Бацькаўшчына!

Як падае блізкая да В.Б.Г. прэса, у кароткім часе арганізаторы скаўтаў змаглі зацікавіць моладзь скаўтствам і гэтая моладзь зразумела, што беларускі скаўтынг для адраджэння беларускага народу вельмі патрэбны. Дружына беларускіх скаўтаў усьцяж узрастает лічбова і якасна.

Сярод кандыдатаў на скаўтаў і самых скаўтаў праводзіцца грамадзка-узгадаваўчая праца ў духу любові Бацькаўшчыны і гатовасці аддаць сваю працу і сілы на карысць адраджэння беларускага народу.

Дружына беларускіх скаўтаў мае зацьверджаны праект віраткі беларускага скаўта, якая апрача агульнаскаўцкіх адзнакаў мае адзнакі нацыянальныя беларускія.

Каманда ў скаўцкай дружыне вядзеца па беларуску. Сыцяг скаўтаў — бел-чырвона-белы.

Ужо скаўты выдалі першы нумар сваёй газэткі „Беларускі скаўт”, у якой яны з націскам зазначаюць, што скаўт вучыцца глядзець на сьвет вачыма вольнага чалавека.

Дык гатоўся, беларускі скаўце, глядзі заўсёды гэткімі вачыма — ў шчасці і горы, у бурах і сьцюжах.

Глядзі вольнымі вачыма і рыхтуйся да барацьбы за волю сваей Бацькаўшчыны.

Можа ты, беларускі скаўце, сваім энтузіязмам, сваёй маладой энэргіяй паможаш працерці вочы і штурхнуць да дзейнасці заспа-нае крывіцкае племя.

Дык будзь гатоў!

Каментарыі

Пасля 1940 года ўпершыню пад адну вокладку сабраны некаторыя вершы і празаічныя творы таленавітага беларускага паэта, празаіка, публіцыста, выдаўца і палітыка Уладыслава Казлоўшчыка. Пераважная большасць гэтых твораў друкавалася ў 20-х – 40-х гадах у часопісах „Шлях моладзі”, „Новы шлях” і ў асабістым зборніку аўтара „Шляхам змаганьня”, які выйшаў з друку ў Вільні ў 1935 годзе.

Тэксты размешчаны ў храналагічнай паслядоўнасці, паводле часу іх напісання. Гэта, апрача ўсяго іншага, дае чытачам магчымасць прасачыць эвалюцыю нацыянальна-патрыятычнай тэматыкі і творчы рост аўтара. Усе творы Уладыслава Казлоўшчыка падаюцца згодна з нормамі тагачаснай арфографіі і пунктуацыі з захаваннем асаблівасцей аўтарскай лексікі і стылістыкі.

Вершы

Да старонкі

Упершыню – у зборніку „Беларускі дэкламатар”, Вільня, 1928 г.

Надзея

Верш напісаны ў 1928 годзе ў Быдгашчы. Друкуецца са зборніка аўтара „Шляхам змаганьня”, Вільня, 1935 г.

Здаеща

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1929, № 4.

Падыміся народ

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1929, № 8.

Узъляці ты, сіла маладая!

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1929, № 10.

Пустая хатка

Верш напісаны ў 1929 годзе ў Быдгашчы. Упершыню надрукаваны ў часопісе „Шлях моладзі”, 1929, № 5-6.

Жыцьцёвы шлях

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 7.

Устань, рыцар слав'ны!

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 3.

Варушыся, моладзь!

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 6.

Барацьба

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 1.

Прайшоўшы праз мора жыцьцёвых сапсуццяў...

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 8-9.

Дай мне ручку, каханая дзяўчына...

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 10.

Ці я цябе люблю...

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1930, № 12.

Новы шлях

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1933, № 1.

Кліч волі

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1933, № 12.

25.ІІІ.1918 – 25.ІІІ.1932

Верш прысвеченны 15-ым угодкам абвяшчэння незалежнасці БНР. Упершыню надрукаваны ў часопісе „Шлях моладзі”, 1933, № 3.

Беларусь

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1933, № 2.

Вясна

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1933, № 4.

Зрок у будучыні

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1933, № 5.

Дух волі

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1933, № 6.

Прагаэст

Упершыню – „Новы шлях”, 1933, № 2.

Будзеши незалежнай

Упершыню – „Новы шлях”, 1934, № 1.

Трымаймася горда

Упершыню – „Новы шлях”, 1934, № 6.

Уздым волі

Упершыню – „Новы шлях”, 1934, № 4.

Наш шлях – змаганьне

Упершыню – „Новы шлях”, 1934, № 7.

Не паддавацца!

Верш прысвеченны 5-годдзю часопіса „Шлях моладзі”. Упершыню надрукаваны ў часопісе „Шлях моладзі”, 1934, № 2.

Шляхам змаганьня

Друкуеца са зборніка Уладыслава Казлоўшчыка „Шляхам змаганьня”, Вільня, 1935 г.

Хай нам жыве...

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1935, № 1.

Наш сцяяг

Упершыню – „Шлях моладзі”, 1935, № 7.

На прадвесні

Упершыню – „Новы шлях”, 1935, № 3.

Вершы „Крывіцкі дух”, „Пагоня”, „Наш дух”, „Песьня беларускай мола-

Уладыслаў Казлоўшчык

дзі”, „Сіла”, „Узмацнай, Беларусь”, „Гартуйся, моладзь”, „Ставайма ў ша-
рэнгу”, „Узыляцім, браты”, „Бацька і сын”, „Паход галодных”, „Змагацца
і дзеяць”, „За плотам могілкаў” друкуюцца са зборніка Уладыслава Казлоў-
шчыка „Шляхам змаганьня”, Вільня, 1935 г.

Чын

Упершыню — „Новы шлях”, 1935, № 1.

Проза

Шлях моладзі

Упершыню — „Шлях моладзі”, 1929, № 4.

Прачніся, беларусе!

Упершыню — „Новы шлях”, 1933, № 2.

Ня ў нас вясна

Упершыню — „Новы шлях”, 1935, № 3.

Лявон

Упершыню — „Новы шлях”, 1935, № 4.

Будзь гатоў

Упершыню — „Новы шлях”, 1935, № 5.